

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

ТУРЧИН ТАМАРИ МИКОЛАЇВНИ

на дисертацію І.А.Малашевської *“Теорія і практика навчання музики дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з використання музикотерапії”*,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальності 13.00.02 – теорія і методика музичного навчання

Подане до захисту дисертаційне дослідження І.А.Малашевської має важливе значення для розвитку як мистецької освіти загалом, так і музичної освіти зокрема. Адже проблема оптимізації мистецької освіти шляхом обґрунтування, розробки та практичної апробації саногенно-особистісної парадигми музичного навчання у системі дошкільної та початкової освіти залишається на сьогоднішній день не лише актуальною, але й поза належною увагою науковців і практиків. Саме тому означене дисертаційне дослідження забезпечує позитивну динаміку щодо удосконалення, систематизації та результативності застосування ідеї взаємозв'язку розвивальних і оздоровчих функцій музичного мистецтва у системі навчання музики дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

На підставі ретельно вивченого дисертаційного дослідження І.А.Малашевської, її автореферату, понад 40 науково-методичних праць тощо, доцільно констатувати наступне. **Актуальність** дослідження І.А.Малашевської визначається сучасними вимогами українського суспільства і Держави до системи навчання музики дошкільників і молодших школярів з використанням музикотерапії, яка містить розроблені педагогічні умови, форми, етапи, методи та прийоми. Означені вимоги, звернені до мистецького навчання загалом і музичного навчання зокрема, обумовлюють необхідність застосування принципово нових стратегій і підходів до методичного забезпечення в цій галузі, створення новітніх методичних систем із залученням як традиційних так і інноваційних технологій мистецького навчання.

Створення цілісної теоретико-методичної системи музичного навчання дошкільників і молодших школярів з використання музикотерапії, запропонованої дисертанткою, є практичним кроком реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року; Законів України “Про дошкільну освіту” та “Про загальну середню освіту” (2017р.); Концепції Загальнодержавної програми “Здоров'я 2020: український вимір” (2011р.); Європейської стратегії “Здоров'я - 2020” (2012р.). Саме розв'язання актуальної проблеми удосконалення змісту музичної освіти шляхом застосування здоров'язберезливих підходів присвячена тема дослідження І.А.Малашевської *“Теорія і практика навчання музики дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з використання музикотерапії”*.

Самостійна, завершена та своєчасна дисертаційна робота має логічно побудовані необхідні складові, послідовно відображає вихідні положення та висновки, ідеї та погляди дослідника. Вважаємо за доцільне конкретно проаналізувати та оцінити теоретичні та методичні положення означеного дисертаційного дослідження.

Автором здійснено глибокий і різнобічний науковий пошук, що обумовлює вагомий теоретичний зміст дослідження. У дисертаційному дослідженні репрезентовано цілісну концепцію навчання музики дітей дошкільного і молодшого шкільного віку з використанням музикотерапії, яка передбачає переорієнтацію змісту дошкільної та початкової музичної освіти із суто навчального в оздоровчо-освітнє річище; визначення актуальних проблем, які б ураховували особливості сучасності, принципів і педагогічних умов музичного навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку; оновлення наявних методів, прийомів, форм музичного розвитку дітей.

Позитивної оцінки заслуговує науковий апарат дослідження, його структурна побудова і джерельна база. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Структура і внутрішні зв'язки між розділами і підрозділами дисертації науково доцільні і концептуально витримані, вони відображають логіку системного підходу до

виявлення предмета дослідження, а послідовність поставлених завдань забезпечує його новизну і практичну значущість.

У **вступі** дисертантка розкриває актуальність дослідження, його педагогічну сутність, методологічні засади, мету і завдання роботи, окреслює її новизну, теоретичну і практичну значущість здобутих результатів, обґрунтовує їх вірогідність достатньою апробацією в експериментальних навчальних закладах.

До важливих позитивних рис дослідження, що становлять його новизну, відносимо нове вирішення проблеми музичного навчання дошкільників і молодших школярів у вимірі саногенно-особистісної парадигми на основі розроблення системи принципів музичного навчання дітей в умовах сучасності; розробці теоретико-методичної системи та шляхів забезпечення наступності музичного навчання дошкільників і молодших школярів; обґрунтування критеріїв, показників та рівнів музичної навченості дітей. Заслуговує на увагу представлений дисертанткою аналіз нормативних документів і наукових досліджень у сфері музичної дошкільної та початкової освіти, використання музикотерапії у сфері педагогіки, психології, мистецтвознавства.

Застосування системного підходу як засадничого до розв'язання проблеми дослідження надає методичній системі музичної навченості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку рис, притаманних великим системам, а саме: стрункості та цілісності, що базуються на взаємодії її компонентів, інтеграції наук педагогічного, психологічного і музикознавчого спрямування, наявності достатньої кількості елементів, а також відповідних зв'язків і відношень між ними.

Концептуальна основа навчання музики дітей дошкільного і молодшого шкільного віку ґрунтується на фундаментальній ідеї підвищення ефективності музичного навчання дітей в сучасних умовах засобами музикотерапії, що актуалізує розкриття саногенного (оздоровчого) потенціалу дитини – резервних й адаптивних можливостей дитячого організму. Актуалізація оздоровчо-освітнього потенціалу музичного навчання визначається провідним чинником

оптимізації процесу музично-навчальної діяльності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Таким чином, інтегроване поєднання саногенного (оздоровчого) та особистісного підходів створює передумови для виходу на нову якість музичної освіти, яка уможливорює оптимізацію розвитку музикальності дітей на основі активізації саморегулювальних процесів психофізіологічного та особистісного станів дитячої особистості.

Оскільки предмет дослідження охоплює теорію проблеми, зміст **першого розділу** містить теоретичні питання різних аспектів дослідження: це аналіз сучасної системи музичної освіти дітей дошкільного і молодшого шкільного віку; розкриття сутності, змісту і структури музичної навченості дітей зазначеного періоду; визначення особливостей психофізіологічного розвитку сучасних дошкільників і молодших школярів; з'ясування феномену музикотерапії та досвід її застосування у сфері музичної педагогіки.

У результаті аналізу й узагальнення наукових засад музичного навчання дошкільників і молодших школярів встановлено, що особливо важливим і визначальним у процесі особистісного зростання дитини є забезпечення реальної наступності та безперервності у розвитку між дошкільним та молодшим шкільним періодами. Розв'язання проблеми наступності та гуманізації національної освіти, спрямування її в оздоровчо-розвивальне річище акумулює необхідність пошуку та розробки інноваційних методик музичного навчання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

У нових підходах роль музики розглядається з позиції стимулятора навчально-пізнавальної діяльності та засобу загального оздоровлення дітей. Питання “музикотерапія” як поліфункціональна система цілеспрямованого впливу музики та звуків на особистість з метою покращення резервних й адаптивних можливостей дитячого організму, його специфічного життєвого тону, що ототожнюється з ресурсами опірності, емоційної стійкості та позитивного мислення.

Дисертанткою вперше визначено сутність поняття “музична навченість” дітей, а також охарактеризовано її структурні компоненти.

У **другому розділі** дисертації розкрито методологічно-концептуальні основи навчання музики дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з використанням музикотерапії. Дисертантка зазначає, що застосування оздоровчо-розвивального підходу створює передумови для виходу на нову якість процесу навчання музики, уможливлює оптимізацію процесу музичного навчання дітей на основі активізації саморегулювальних процесів психофізіологічного та особистісного аспектів дитячої особистості, сприяє гармонізації внутрішнього світу, досягненню високого рівня навчальної працездатності, адекватної поведінки та позитивного емоційного стану.

Переорієнтація дошкільної та початкової шкільної освіти в саногенно-особистісний вимір спонукала до розробки конкретних принципів музичного навчання дітей зазначеного віку, а саме: комплементарно-інтеграційний, гуманістично-комунікативний, оздоровчо-профілактичний, гедоністично-оптимістичний, емоційно-коригувальний, індивідуально-розвивальний.

У **третьому розділі** охарактеризовано нововведення, що сприяють удосконаленню системи музичного навчання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з використанням музикотерапії та шляхи забезпечення наступності музичного навчання дітей зазначеного віку, яка містить розроблені дисертанткою педагогічні умови, етапи, форми, методи та прийоми. Теоретичною основою створення методичної системи музичного навчання з використанням музикотерапії стали визначені науково обґрунтовані і достатньо методично прокоментовані концептуальні принципи.

Третій розділ дисертації доцільно пов'язується з висвітленням сутності і змісту запропонованої системи навчання, яка містить взаємозалежну цілісність мети, змісту, прийомів, педагогічних умов, методів, етапів, форм музичного навчання дошкільників і молодших школярів. Заслужують на увагу розроблені автором підходи до визначення мети, завдань, змісту музичного навчання дітей зазначеного віку з використанням музикотерапії.

Дисертантка підкреслює, що усвідомлення педагогами методичної дії та очікуваного результату від кожного виду музично-навчальної діяльності

призводить до підвищення ефективності музичного навчання дошкільників і молодших школярів.

Необхідними і достатніми педагогічними умовами здійснення музичного навчання з використанням музикотерапії є такі:

1. Активізація мотивації та інтересу до процесу музичного навчання з використанням музикотерапії у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

2. Забезпечення емоційного контакту між вчителем і дітьми, створення довірливої атмосфери на музичних заняттях і уроках.

3. Врахування особливостей світосприйняття та реагування на музику дошкільників і молодших школярів.

4. Надання переваги невербальному способу музично-педагогічного спілкування.

5. Спрямування музичного навчання на формування у дітей власної гідності та самоповаги, усвідомлення індивідуальної значущості себе та інших.

6. Контактна взаємодія педагога з батьками дітей.

Дотримання запропонованих дисертанткою *педагогічних умов* потребує наявності у педагога здатності враховувати можливості, стани, вікові особливості, настрої дітей, проявляти уважність, професійну мобільність та імпровізаційність, розуміти доречність та необхідність використання тих чи інших методичних прийомів, уміти діагностувати стан дітей, мати здатність до комплексного обстеження, бути готовим до навчально-експериментальної діяльності з метою спрямування музичного навчання дошкільників і молодших школярів у річище підсилених позитивних емоційно-чуттєвих переживань і сублімації енергії у творчість; систематичне залучення дітей до спонтанно-художнього самовираження в індивідуальній та колективній музичній діяльності.

Заслуговує належної позитивної оцінки запропоновані дисертанткою *блоки методів і прийомів* (спонукально-оцінювальний блок методів і прийомів, емоційно-коригувальний блок методів і прийомів, блок творчо-активувальних методів і прийомів, блок когнітивно-формувальних методів і прийомів, блок

комунікативно-регулятивних методів і прийомів), суть і завдання яких полягають у використанні сили впливу музики на почуття та настрої дітей, на розвиток, збагачення й корекцію їх емоційної психіки, творчих здібностей та креативності, повноцінного розкриття природних здібностей і задатків, виявлення поваги до їхньої гідності та розуму.

Метою *спонукально-оцінювального блоку методів і прийомів* інноваційного музичного навчання є формування в дітей ціннісного ставлення до музичних занять (уроків) зокрема і музичного мистецтва загалом.

Дієвість *емоційно-коригувальних методів і прийомів* полягає у здатності педагога перебувати у стані внутрішньої гармонії та злагоди, мати позитивно-емоційне налаштування і вже потім – уміти “викликати” цей стан у дітей, готувати їх до найвищого рівня психологічного настрою – радісного сприймання життя.

Дія блоку *творчо-активувальних методів й прийомів* спрямована на розвиток творчих здібностей та креативності дітей, метро-ритмічного почуття, звуковисотного, тембрового та динамічного слуху, здатності до концентрування уваги на звукових явищах навколишньої дійсності.

Блок *когнітивно-формувальних методів і прийомів* до своїх завдань включає формування теоретичної обізнаності у сфері музики.

Комунікативно-регулятивні методи й прийоми мають на меті визнання дітей найвищою цінністю педагогічного процесу, створення умов для повноцінного розкриття їхніх природних здібностей і задатків, виявлення поваги до їхньої гідності та розуму, надання їм можливості вільного вияву природних емоцій та почуттів.

Усі методи і прийоми музичного навчання на основі оздоровчо-розвивального підходу застосовуються у трьох основних взаємопроникливих напрямках: від уподібнення через інтерпретацію музичних образів до музично-творчої імпровізації. Використання методів і прийомів музикотерапії з урахуванням наростання, самостійності і проблемності при виконанні музично-творчих завдань сприяє ефективності музичного навчання та зародженню емоційно-позитивного особистісного ставлення дитини до світу музики.

У структурі методів навчання музики виокремлюються *прийоми* музичного навчання. Дисертантка зазначає, що традиційне музичне заняття або урок є можливою формою музичного навчання дітей на основі оздоровчо-розвивального підходу, але за умови розподілу групи або класу на підгрупи. За таких умов процес досягнення головної мети та завдань саногенно-особистісної музично-освітньої парадигми значно підвищується.

Але ефективна реалізація саногенно-особистісної парадигми музичного навчання потребує інноваційних форм навчальної діяльності дітей. Найбільш ефективною *формою* музичного навчання з дошкільниками є тематично-образні заняття: заняття-казка; заняття-мандри; заняття-звукопізнання; з молодшими школярами – урок-гра; музично-ігрові тренінги.

У **четвертому розділі** систематизовано й узагальнено результати педагогічного експерименту (констатувальний, формувальний, контрольні етапи), представлено експериментальні дані ефективності та дієвості музичного навчання дошкільників і молодших школярів на засадах оздоровчо-розвивального підходу, наведено результати перевірки ефективності цього процесу. Дисертантка логічно вибудовує процедуру формувального експерименту. Перебіг формувального експерименту пов'язано з поетапною перевіркою ефективності попередньо змодельованої теоретико-методичної системи музичного навчання дошкільників і молодших школярів в саногенно-особистісному вимірі та кількісним і якісним аналізом результатів експерименту. Достовірність результатів експерименту Малашевська І.А. доводить, використовуючи статистично-математичні методи. Переконливо звучить висновок дисертантки про те, що результатом експериментально-дослідної роботи стало підвищення в дітей рівнів музичної навченості. Особливо високі показники показали діти, які навчалися музиці в на експериментальній основі в перманентній групі, тобто безперервно. Цілком закономірно, що порівняльні результати в експериментальних групах за всіма параметрами виявилися помітно вищими від показників у контрольних групах. Тому є всі підстави констатувати, що дисертанткою експериментально доведено ефективність теоретико-методичної системи, залишається

необхідність, гостра потреба якомога ширшого впровадження її в освітній процес не тільки обраних експериментальних ДНЗ та шкіл, а й усієї дошкільної та початкової шкільної освіти нашої держави.

Високо оцінюючи дисертаційне дослідження Малашевської І.А., вважаємо за доцільне у дискусійному плані висловити низку зауважень і пропозицій.

1. Викликає сумнів формулювання гуманістично-комунікативного принципу в тій його частині, де пропонується не зважати на розвиненість музичних здібностей дитини. Хотілося би почути пояснення дисертантки з цього приводу.

2. Визначаючи достатні педагогічні умови навчання музики дітей, дисертантка акцентує увагу на необхідності надання переваги невербальному способу музично-педагогічного спілкування. Важко погодитись з цією позицією. Чому применшується роль слова у спілкуванні.

3. Потребують додаткового обґрунтування рекомендації щодо уроку-гри як превалюючої форми музичного навчання, а музично-ігрового тренінгу як пріоритетної форми занять з учнями 2-4-х класів.

4. З подивом було сприйнято той факт, що з великої кількості наукових публікацій дисертантки ні одна стаття не була опублікована в нашому такому авторитетному серед учителів, методистів, науковців журналі, як “Початкова школа”. Якщо учителями-експериментаторами були учителі початкових класів, то де, як не в їхньому професійному виданні треба було б опублікувати серію статей, присвячених питанням навчання молодших школярів з використанням музикотерапії.

5. У структурі музичної навченості, яку розглянуто у параграфі 1.2. та подано схематично на 66 с. дисертації, когнітивно-збагачувальному компоненту означеної якості віддано четверту позицію, по об’ємності та важливості поступаючись емоційно-акумулювальному та творчо-діяльнісному компонентам. Ця позиція, на наш погляд, виглядає суперечливо і потребує детальнішого обґрунтування.

Висновок: результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що у ньому запропоновано обґрунтоване, оригінальне, інноваційне вирішення проблеми оптимізації мистецької освіти. Враховуючи актуальність, новизну і завершеність дисертаційної роботи “Теорія і практика навчання музики дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з використанням музикотерапії”, зміст і оформлення результатів якого відповідають стандартним вимогам Порядку присудження наукового ступеня та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року за № 567 щодо докторських дисертацій, а її автор І.А.Малашевська заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – “теорія та методика музичного навчання”.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя

